

סימן ט

עוד בענין דעת מרן השלחן ערוך
שאיסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן

א.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: הנה בסימן הקודם הארכנו מדברות רבנן ז"ל רבים ושלמים מגאוני ספרד ואשכנז שכתבו שדעת מרן ז"ל דאיסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן, והוספנו בס"ד הכרחים רבים לדבר, וכיהודה ועוד לקרא כתבתי בס"ד בסוף דברינו להוכיח ולדקדק מכמה מקומות בדברי מרן ז"ל שדעתו דעת עליון שאיסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן, וכמבואר לעיל בארוכה. ואחד ההכרחים שכתבנו שדעת מרן ז"ל שאיסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן, היו מדברי מרן ז"ל בבית יוסף (סימן תע"ג) וכתבתי דמינה נלמד להבין דברי מרן ז"ל בשלחן ערוך או"ח (ס"ס רט"ו) עיין בדברינו שם.

והנה דברים אלו כתבתי בס"ד בניסן תשמ"ז לפ"ק, והיו למראה עיני ידיד נפש חכם אחד צורבא מדרבנן נר"ו והוא אמר דמה זו ראייה מדברי מרן ז"ל הללו בבית יוסף ז"ל לומר ולהחליט שדעת מרן ז"ל דאיסור ברכה שאינה צריכה הוא מדרבנן, ויש לדחות דלעולם אכן יש לומר דמרן בבית יוסף סבר דאיסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן, אבל בשלחן ערוך חזר בו מרן ז"ל והד"ר הוא לכל חסידיו ופסק דהוי דאורייתא, ואל תתמה על החפץ שהרי כבר כתב כן מרן החיד"א ז"ל במחזיק ברכה יו"ד (סימן מ"ז אות ד'), וכדבריו בשלחן ערוך נעשה, עד כאן היו דבריו אלי נר"ו.

ולדידי כל כי האי לא ניתן להאמר ואין בדברים הללו וכיוצא בהם ממש, והואיל ולענ"ד זו רעה חולה שרואה אני אצל קצת מהלומדים כזמנינו שעל כל כי האי אומרים: מרן ז"ל חזר בו, מרן ז"ל חזר בו, ולא מעיינים וטורחים ויגעים להשתדל בישובן של דברים אלא מיד פותחים עונים ואומרים חזרה יש כאן, ובאמת אין תפארת מרן ז"ל על דרך זו, ואין זה הדר על חסידיו לאשווי מרן ז"ל גברא הדרנא, ולרום ונשגבות מעלת מרן ז"ל "שממש מיום רבה ורב יוסף לא קם

[אוצר החכמה]

כיוסף הזה" הוא מרן ז"ל כלשון רבינו יהונתן זצ"ל בספר אורים ותומים וכמובא בחיבורי יחי יוסף (סימן א' דכ"ד סע"א) עש"ב, ראיתי לנכון להאריך וללמד לבני יהודה קשת ולאלף דעת ובינה לצעירי התלמידים הי"ו שלא זו הדרך ולא זו העיר, ולא כך הנחילנו רבותינו מעתיקי השמועה ומשלשלי ההוראה, ולא זו הדרך להקשבת לקח מפי רבותינו ז"ל. והנני לקבוע כאן מה שהשבותי דבר בס"ד להאי צורבא מדרבנן נ"ו, ובגדר ללמד על הכלל כולו, וגם יתבארו כאן מכללי מרן ז"ל שרבו בהם הדעות, החלוקות, והמחלוקות, ותפלתי ותקותי שבעזה"י יהיו הדברים לתועלת ויעשו פרי לטובה ויפיצו אור בסוגיות עמומות אלו, ואשרי המדבר על און שומעת. ואלו דברי בעזר אל שדי ב"ה:

ידידי היקר יצ"ו, ראיתי דברך ושמעתי, ואומר לך לתועלתך כי חרה לי לשמע און כדבר הזה, דהן אמת מצינו כזאת שרבותינו ז"ל בתחילה כתבו כך ואחר כך חזרו בהם וכההיא דכבא מציעא (מ"ד סע"א) בילדותך שנית לנו וכו', ומי לנו גדול מעטרת תפארת הפוסקים (לשון מרן בבית יוסף חו"מ סימן ר"ז), אבי התעודה ראש מדברים בכל מקום אדונינו הרמב"ם ז"ל שמצאנו בחיבורי קדשו חזרות הרבה כידוע, והנני להביא רק לשון אחד של אחד מגדולי ראשי הישיבות מרכיצי התורה לעדרים במשך שנות דור ודור הגאון הנצי"ב ז"ל בביאורו העמק שאלה לשאילתות דרב אחאי גאון ז"ל (שאילתא נ"ג אות ח' דשמ"ח ע"א): "וזה מצוי הרבה שהרמב"ם חולק בפסקיו בחיבורו הגדול ממה שכתב בתשובותיו ועיין מה שכתב בביאור הגר"א ז"ל או"ח (סימן ש"א) עכ"ל, ועיין גם ביד מלאכי (כללי הרמב"ם אות א' וכ"ג) ובחיבורי ברית יעקב (סימן מ"א הערה ב') וצרף לכאן, ונתבאר במקומו בס"ד, אבל ידידי הי"ו ללמדך בינה אומר לך: כלך לך מדרך זו.

ואם תאמר דאחר דמצינו כזאת בפוסקים מה חרי האף על תירוץ זה שמרן ז"ל חזר בו, ויש לומר דכל מה שאמרו שיש חזרות בדברי הפוסקים הוא בגדר "דחוייה", כלומר אחר שטרחנו ויגענו ולא מצאנו וריק מאתנו וכלו כל הקיצין אמרינן כנראה שיש כאן חזרה, אבל מעולם לא אמרה אדם שתירוץ זה בגדר "הותרה", שמותר להשתמש בתירוץ זה לכתחילה ולתאבון וכדנהגו קצת, ואדרבה ואדרבה הנני להעתיק לך נועם שית רבותינו גאוני הדורות ז"ל כמה חייבנו להשתדל ולהתייגע לתרץ דברות חכמי ישראל שלא יסתרו דבריהם את דבריהם וחיובא רמיא אקרקפתא דילן בכל עוז ותעצומות ליישב סתירות דברי קדשם ואפילו בדוחק רב.

צא וראה מה שכתב הגאון בעל חיי אדם ז"ל (נשמת אדם כלל ל"ו סימן ו'): "ואף שהוא דוחק גדול יש לומר כן כדי לתרץ את דברי הכסף משנה שלא יהיה טועה וסותר דבריו", והגאון רבי אייזיק חבר ז"ל בשו"ת בנין עולם יו"ד (ס"ס נ"א) כתב: "אף שפשטות לשונו לא משמע כן, מכל מקום יותר טוב לדחוק בדבריו כדי שלא יסתור לתשובתו", ודודי זקני ריש גלותא דבבל הגאון רבי יוסף חיים ז"ל כתב בספרו רב ברכות (מערכת ס' כלל א' דקי"ח ע"ב): "ומוכרח אתה לסבול תירוץ זה אפילו יהיה דוחק גמור כי היכי דלא תקשי מדידיה אדידיה", והגאון רבי אברהם הכהן משאלוניקי בספרו טהרת המים (מערכת ד' כלל מ"ב די"ד ע"ב) כתב: "ואף שהמגן אברהם דחה דבריו מכל מקום צריכים אנו לדחוק כדי שלא יסתרו דבריו את דבריו ידיה אדידיה" ע"ש. והגאון המפ"ה ז"ל בספרו צדק ומשפט חושן משפט (סימן ס"ו סכ"ג דכ"ה ע"ג) כה כתב: "טוב לנו לסבול דוחק בדבריו וכמ"ש הסמ"ע ולא לומר דכאן סתם מרן היפך דבריו שבאבן העזר, דאפילו בשטר שדבריו סותרים יש לנו ליישב לשונו ואפילו בפירוש דחוק כל שכן יש לנו ליישב דעת מרן ז"ל אפילו בדוחק", והגאון רבי יצחק אבולעפיא ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"ב (אה"ע סימן ו' דל"ה ע"ב) כתב: "הני מילי דכתב בסימן צ"ח אינם דברי הרב אלא דברי השואל, ותשובת הרב על אותה השאלה לא נמצאת כלל, ומוטב לסבול דוחק זה משנאמר דסותר ח"ו דברי עצמו", והגאון רבי יוסף ידיד הלוי ראב"ד פעה"ק ירושלם ת"ו בספרו ברכת יוסף ח"ג (אות ח' סימן ה' דף ל"ד) כתב: "ותמהני מאד שרוצה לעשות סתירה בדברי מרן ז"ל, ואדרבה פוסק שסותר דבריו עדיף לן לדחוק ולפרש דבריו כי היכי דלא ליסתרו דבריו אהדדי ולא להיפך", וגדולה מזו כתב הגאון רבי יוסף ידיד ז"ל בספרו תורת חכם (סימן כ"ה דע"ו סע"ב) שאחר שמצא סתירה בדברי מרן ז"ל שמרן סותר דברי עצמו כתב: "ודוחק לומר שמרן ז"ל אליבא דהרדב"ז אמר לדבריו ולדידיה לא סבירא ליה, דכמדומה לי דאף שתירוץ זה אמרינן בדברי תנאים ואמוראים אבל אינו ניתן להאמר בדברי הפוסקים ז"ל, אלא דמכל מקום טפי עדיף לומר כן מלומר בדברי הפוסק סותרים זה את זה" וע"ש, חזינן בהדיא דעדיף לן לתרץ תירוץ ואפילו הוא דחוק מאד ואף דבעלמא לא מצינו כמותו, מאשר לומר שיש סתירה בדברי הפוסק, ועיין למרן ז"ל בבית יוסף אה"ע (סימן קכ"ה סד"ה אבל אם די"ד ע"ב), ומה שכתבתי בס"ד בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ג' דף פ"א אות ז'), וכן בדברינו בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"א סוף אות ב'), ובחיבורי כרם יעקב (סימן ג' דל"ה סע"א), ועוד שם (סימן ו' דמ"ז ע"ב). הנה הראתיך בעיניך איך חייבנו רבותינו

ז"ל להתאמץ בשוב משנת חכמי ישראל ולא להוליד סתירות וחזרות, ואתה דע לך.

ועוד לנו בזה מילין ידידי נ"י, וממקום שבאת, במה שנשמכת על דברות הגאון חיד"א ז"ל. וברצוני להעתיק לך דברות הגאון חיד"א ז"ל עצמו מה שכתב על תירוצים כיוצא באלה ומהם נלמד לנדרון דידן: "ומאי דמסיק כבוד תורתו דהרמב"ם לא נחית לדקדק כל כך בדין זה שהוא לענין טומאה וטהרה ואין כאן מקומו בהלכות איסורי ביאה וסמך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות מטמאי משכב ומושב – ידיד נפשי דע דהגם שתראה לאיזה מרבוותא שכותב על מה שקשה על הרמב"ם מיניה וביה כיוצא בזה שכתבת אתה, וכמו שתראה לרשב"ץ בתשובותיו (ח"ג סימן עד"ר) שכותב על הרמב"ם ששכח מה שכתב במקום אחר, וכן שם (סימן ער"ה) מתרץ דבמקום אחד פסק כך מטעם זה ואחר כך פסק הפך מטעם אחר עש"ב, וכיוצא בזה תמצא לרבנן קשישאי דמתרצי לקושיות על הרמב"ם דגירסה אחרת היתה לו וכדומה לזה, בהא אין למדים מהם ז"ל ובעניותינו אין לנו לומר כזו וכזו אי בעית אימא דהני שינויי אין לך תלמיד קטן שאינו יכול לאומרם ומה בצע לכתוב כדברים הללו, ועוד שנתפרסם בעולם יקר תפארת גדולת הרמב"ם ז"ל דכמה מילין מרפסי איגרי והאחרונים ז"ל מצאו ישוב נכון להרמב"ם ושכל דבריו הדק היטב ולכן אם בקוצר שכלנו לא מצאנו ישוב נכון לדבריו, נתלה החסרון בנו דוקא ואם רק הוא ממנו, וכל זה משנה שאינה צריכה והכל פשוט, וכן קבלתי מרבנן קדושי זלה"ה דבזמנינו הס כי לא להזכיר תירוצים כאלו ואין להאריך בזה רק אנכי העירתיהו, ואתה קדוש סל"ח לך לדעתך כי רבוותא קמאי ובתראי הוו מארגי דאורייתא שהן רשאים לומר העולה על רוחם לא לנו", עד כאן לשון צדיק הגאון חיד"א ז"ל בנועם אמריו האמיתיים הכתובים בספר תשובותיו חיים שאל ח"א (סימן ט"ו ד"ה ואנכי חזון) ע"ש. [והדברים מקבלים משנה תוקף כשתעיין ותראה שם למי שלח הגאון חיד"א ז"ל דבריו והבן היטב כי קצרת].

ואכן כל רבותינו ז"ל הזהירונו על זאת שלא לתרץ חזרה יש כאן רק כשנעלו שערי תירוצים, והנני להביא לך מלשונות תלת קראי גדולי ההוראה בעיר התורה גרבה, והראשון הגאון רבי משה זקן מאוז ז"ל בספרו שו"ת קול משה חו"מ (סימן א' ד"ה ועוד אדרבה ד"ט סע"ד) שכתב: "והדבר מאד דחוק לומר דמרן ז"ל חזר בו וכל היכא דמצינן לפרש ולהשוות דבריו הכי עדיף טפ"י, והגאון מהרמ"ך ז"ל בספרו שו"ת שואל ונשאל ח"ב (או"ח ס"ס כ"ז) כתב: "ואם כן מהיכי תיתי לומר דחזר בו בשלחן ערוך [ממה שכתב בבית יוסף] אדרבה מסתמא

מוקמינן לדבריו אחזקתייהו שאין כאן חזרה כל כמה שאפשר ואם אמרו אפשי פלוגתא לא מפשינן, כל שכן שאין לומר שיש כאן חזרה כל כמה שאין הכרח, ובשו"ת שואל ונשאל ח"ד (או"ח סימן ל"ח דף ל"ה) כתב: "כל כמה שאפשר לומר דמרן ז"ל לא חזר בו מדעתו בבית יוסף הכי עדיף", ועוד שם (ס"ס ט"ל) כתב: "מרן בבית יוסף הביא דברי תרומת הדשן בלא חולק וכתבו בשלחן ערוך בשם יש מי שאומר, מכל מקום כך דעתו לדינא דמהיכי תיתי לומר דחזר בו מרן ממה שכתב בבית יוסף", ובשו"ת שואל ונשאל ח"ו (חו"מ סימן י"ד דש"ז סע"א) כתב: "ודחוק לומר דבשלחן ערוך חזר בו מדעתו בבית יוסף ובודאי כל כמה דאפשר להשוותם משוינן להו", ומר בריה הגאון מהרא"ך ז"ל בדבריו שבשו"ת אהב משפט או"ח (ס"ס י"ג דכ"ו רע"א) כתב: "כיון דיש להסכים דברי מרן אהדדי כמו שכתב המגן אברהם ולא נאמר דחזר בו הכי עדיף טפ"י", ועמיתו בתורה הגאון מהרח"ך ז"ל בשו"ת שמחת כהן ח"ו (או"ח סימן ד' ד"ה ע"ב) כתב: "לומר שמרן ז"ל בבית יוסף חזר בו ממה שכתב בכסף משנה זה דחוק לאומרו כל שכן בלא הכרח" ודוק היטב. [ומו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן קכ"ח אות רי"ט) כתב: "ודלא כמו שכתב בבית מנוחה דמרן ז"ל חזר בו בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף וליתא" וכו', ועיין בשו"ת כסא שלמה או"ח (סימן ט"ז אות ד'), ובספר זכרי כהונה (מערכת נ' אות ו') דלקמן ודוק].

עוד הנני שואלך ידידי נ"י אמור לי וכי כך מנהגו של הגאון חיד"א ז"ל שעל כל קושיא וסתירה בדברי מרן וכיוצא בה כותב כן דמרן ז"ל חזר בו, וממקרים יחידים אין לעשות כלל גדול, ואשתמש על עצמי בלשון הגאון שדי חמד שכתב על עצמו "ותיתי לי שיש לי ידיעה מועטה בדברי הגאון חיד"א" וכמדומני שלא ימצא כזאת בכל חיבוריו העצומים והנכבדים שיהיה רגיל לתרץ כך דברות מרן ז"ל, אלא רק במיעוט מקומות דוקא נער יספרם כתב כן, אבל כיום היודע יודע שתירוצו זה נהיה כמעט מהתירוצים היותר מרווחים לומר כמעט על כל דבר דמרן ז"ל חזר בו, ומדבר אני מתוך ראייה וידיעה ולא מפי השמועה וד"ל.

ובפרט שתירוצו זה לא שייך כלל וכלל בנדון דידן, דתינח אילו אכן היתה סתירה מפורשת וגלויה בדברי מרן ז"ל אזי לפעמים בעל כרחין זימנין שנתרץ כך, וכמו שמצינו כזאת, ועיין בדברינו לעיל (סימן ח' אות ג' ד"ה והנה) עש"ה, אבל הלא כאן אין לנו שום סתירה ובקל אפשר לפרש דברי מרן בשלחן ערוך ס"ס רט"ו עם משמעות דבריו שבבית יוסף שהבאתי, ולמה נעשה למרן גברא הדרנא שחזר

אוצר החכמה

בו בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף, ובפרט בנדון דידן אין תירוץ זה נכון שהרי מרן ז"ל עצמו בבית יוסף (ס"ס רט"ו) העתיק לשון הרמב"ם ז"ל שאותו קבע בשלחנו הטהור, ואטו גם כאן באותו חיבור בבית יוסף נאמר שחזר בו מסימן רט"ו לסימן תע"ג, כמה הדבר רחוק ואין הדעת סובלתו כלל וישתקע הדבר.

ב.

והנני להעתיק לך ידידי נר"ו מה שעזרני השי"ת למצוא דברי הגאון חיד"א ז"ל בהאי ענינא והם שבעה מקומות בחיבורי קדשו ועל פי זה נשפוט ונדון בס"ד.

תחילה וראש נביא מה שצינת אתה והוא דברי הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן מ"ז אות ד' ד"ה ואחשבה) כתב: "אמת אגיד שכאשר עסקתי באיזה ענינים נסב"ר לכי בקרבי דאפשר כי מרן ז"ל בעשותו השלחן ערוך רוח על פניו יחלוף ברוח משפט והדר משמעתיא אשר השמיענו בבית יוסף וסבר לה בפנים אחרות", ושם במחזיק ברכה (סימן ס"ט אות ו') כתב: "אם לא שנאמר דזו אחת מן ההלכות דחזר בו מרן כשחיבר השלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף", ואדרבה אם היית ידידי נ"י מעיין ומדקדק לשון הגאון חיד"א ז"ל שהבאת היתה רואה שבלשון מאד מסופקת הוציאה בלשון אפשר ובלשון אם, ודבר זה מעיד דבכלל לא הוה ברירא ליה לגאון חיד"א ז"ל מילתא והן ולאו ורפיא בידיה וכמסתפק אמרה, ולא כמו שאתה עשית מזה כלל גדול ויתר נאמן.

עוד תראה לשון הגאון חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף יו"ד (סימן רע"ו אות ב' ד"ה איברא): "ואפילו תימא דמרן ז"ל כשכתב בבית יוסף דברי הרשב"ץ סבר כך אפשר דכשחיבר השלחן ערוך דהוי כמהדורה בתרא הכריע אחרת והגם דעל הרוב מה שכתב מרן בשלחן ערוך מסכים למה שכתב בבית יוסף ובבדק הבית אינו רחוק אם המצא ימצא איזה פעם דבשלחן ערוך הדר משמעתיא ודלא כמו שכתב מהר"י זיין ז"ל" עכת"ד. הנה גם כאן מלבד שבלשון אפשר הוציאה, עוד כתב להדיא שהוא דבר לא שכיח כלל ושאינו רחוק אם ימצא כזאת איזה פעם, וכמו כן בספרו שיורי ברכה או"ח (סימן ס"א אות ב') כתב הגאון חיד"א ז"ל דאולי מרן ז"ל חזר בו ונתן טעם משום דדוחק לפרש כדכתב בבית יוסף, ובאמת עצם דברי הגאון חיד"א ז"ל הללו דחוקים הרבה, וכבר הגאון המובהק רבי אליה שפירא ז"ל בספרו אליה רבה שם הרגיש בטענת הגאון חיד"א ז"ל וסלקה בקל דדברי מרן בשלחן ערוך יתפרשו על פי דבריו בבית יוסף ואין כאן חזרה כלל, ועיין גם בספר

מאמר מרדכי (שם אות ח') שהאריך לחלוק על דברי הגאון חיד"א ז"ל שכתב דמין חזר בו עיין שם בארוכה וצרף לכאן.

וכיוצא בזה תמצא לגאון חיד"א בשו"ר ברכה או"ח (סימן שכ"ב אות ב') שכתב **להשיב על מהריל"ו** דלו יהיה כדבריו שבבית יוסף סבר כתוספות הרי בשלחן ערוך חזינן שדעתו כסברא דמייני בסתם, אבל הגאון חיד"א עצמו לא כתב שמין חזר בו ע"ש. ובמחזיק ברכה או"ח (סימן רס"ח אות ב') כתב: "דזו אחת מההלכות דחזר בו מין בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף", ובשו"ת יוסף אומץ (סימן מ"א) כתב הגאון חיד"א ז"ל: "ספר תורה בלא תגין פסק מין ז"ל בשלחן ערוך או"ח (סימן ל"ו) דכשר וכו', ואף שבבית יוסף לא החליט להכשיר אלא בשעת הדחק, אפשר לומר דבעת ההיא לא זכר מין מדברי רבינו ירוחם אבל אחר כך כשראה מין דברי רבינו ירוחם דרב האי גאון ודעמיה מכשירים ומסתמא זו סברת הרמב"ם ז"ל פסק מין בפשיטות דכשר, ודע דבאיזה מקומות כתבתי על דרך האמור דמין ז"ל כאשר סידר השלחן ערוך זימנין דהדר ביה ממה שכתב בבית יוסף והגם דבבדק הבית לא נמצא שום דבר בענין אפשר לתלות דהיה כתוב בבדק הבית וזה היה בקונטרסים שנאבדו מספר בדק הבית, ועתה ראיתי לרב שבות יעקב ח"ג (סימן ל"ד) שכתב דמין בכותבו השלחן ערוך העמיק וחזר בו ממה שכתב בבית יוסף עכת"ד. וגם כאן כמסתפק אמר לדבריו ובלשון אפשר הוציאה שלשון זו לשון המעידה שהדברים מסופקים אצלו וכמבואר בדברי מין ז"ל, עיין לעיל (דף ט') ובארוכה בחיבורי ברית יעקב (סימן י"ז הערה א', ושם דשי"א ע"א), ומה שהוספנו עוד בזה בס"ד בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ז אות א' דר"ח רע"ב), ועיין גם בפסק נגד היתר הקראים של גאון עוזינו מהרש"א אלפנדר ז"ל הנרפס בספר גדולי ארץ ישראל (דף ז' ודף י"ב, ודף קנ"ז, ודף ר"ו, ודף רי"ד) שהאריך בזה ע"ש.

ודע דמצאתי חבר לגאון חיד"א ז"ל מר ניהו רבה הגאון רבי יהודה עייאש ז"ל בספרו שו"ת בית יהודה ח"א (אה"ע סימן ט"ז ד"ה ועוד דנ"א ע"ב) שכתב: "ואשכחן בבית יוסף אה"ע (סימן צ"ג) שהביא מחלוקת בענין המזונות דהרמב"ם כתב וכו', אבל הרא"ש והרשב"א חלקו ופסקו וכו', וכדבריהם פסק מין וכתב ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא דהוי ליה הרמב"ם יחידאה לגבייהו עכ"ל, ותמהני על מין ז"ל דבספרו בית יוסף פסק כן בפשיטות ואילו בשלחן ערוך (שם סעיף י"ח) סתם כדעת הרמב"ם שכתב אלמנה וכו' ויש חולקין, וקיימא לן דכשכותב השלחן ערוך סברה אחת בסתם אף על פי שמזכיר החולקים דעתו לפסוק

כסתם, והוא תימה דחזר בו מהבית יוסף לשלחן ערוך וצ"ע עכ"ל.

¹²³⁴⁵⁶⁷תוס' חזקוני

ובאמת הרבה יש לנו לדון בדברי הגאון רבי יהודה עייאש ז"ל ודברי הגאון חיד"א ז"ל, דהנה להם ז"ל היה פשוט דהכללים הנהוגים בדברי מרן ז"ל בשלחן ערוך הם העיקר, והם עוקרים דברי מרן ז"ל והכרעתו בבית יוסף, ולפיכך כתב הגאון רבי יהודה עייאש ז"ל בבית יהודה שם לתמוה על מרן ז"ל שכבית יוסף פסק כרוב הראשונים ולא כרמב"ם ואילו בשלחן ערוך כתב דברי הרמב"ם בסתם ודברי רוב הראשונים כיש חולקים ולפי הכללים המסורים בידנו הלכה כסתם ונמצא דברי מרן ז"ל סתראי ניהו ואסיק בצ"ע, וממש כזאת תראה בדברי הגאון חיד"א ז"ל במחזיק ברכה או"ח (סימן רס"ח אות ב') ששם בבית יוסף פסק מרן כרמב"ם ולא כשאר החולקים, ואילו בשלחן ערוך בסתם פסק כחולקים ודברי הרמב"ם כתב כיש חלוקין ולפי הכללים המסורים בידנו הלכה כסתם, והוא הדין נמי למה שכתב במחזיק ברכה (יו"ד סימן ס"ט אות ו') ששם בבית יוסף פסק מרן ז"ל הביא מחלוקת רבותינו הראשונים ז"ל בכשר שנמלח ללא הדחה ראשונה ופסק שרק במקום הפסד מרובה יש להתירו, ולעומת זה בשלחן ערוך שם כתב בסתם סברה המתירה ואילו דעת האוסרים כתב כו"ש אומרים, ועל זה כתב הגאון חיד"א אם לא שנאמר שמרן חזר בו עיין בו.

אבל תמה אני על עצמי מי נתן כח כל כך לכללים הנהוגים בדברי מרן ז"ל לעקור פסק והכרעת מרן ז"ל בבית יוסף ושאר חיבוריו, ואטו מרן חתום על הני כללי, והרי יש לומר שכל הכללים האמורים בדברי מרן ז"ל כגון סתם ויש אומרים הלכה כסתם, וכן יש אומרים ויש אומרים הלכה כיש אומרים, לא נאמרו אלא בסתמא באותם מקומות שאין לנו שום גלוי בדברי מרן ז"ל אזי ניזיל בתר כללי, אבל כל שמרן ז"ל גילה דעתו בבית יוסף או בשאר חיבוריו אזי בטל הכלל נגד גלוי דעתו ולא נדחה דברי מרן ז"ל המפורשים מפני כללים הללו, ואביא לך דוגמא לדבר דומה בדומה ממש, מהידוע דבכל איכא דאמרי ואיכא דאמרי דבתלמוד קיימא לן כאיכא דאמרי בתרא וכמו שהסכימו כמעט כל הפוסקים וכדכתיבנא בס"ד בחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ז אות ה') ע"ש, וכל זה רק כשלא מצינו גלוי בתלמוד כמי ההלכה, אבל כל שמצינו גלוי בתלמוד שהלכה כלישנא קמא כך אנו פוסקים ולא חוששין לכלל דהלכה כאיכא דאמרי בתרא וכמו שכתבו רבותינו הראשונים ז"ל הבאתים בברית יעקב (שם), וכן הוא לכלל כללי התלמוד שכולם לא נאמרו אלא בסתם שאין גלוי אבל כל שיש ראיה או הוכחה הפך הכללים

אין סומכים עליהם כידוע, וכמבואר בארוכה ביד מלאכי (כלל תרכ"א) וש"נ, ועוד עיין שם (כלל תל"ג), ואני בס"ד מוסיף על דבריו דעיין כן בחידושי הרמב"ן יבמות (מ"א א' סד"ה פקפק), וחידושי הריטב"א שם (מ"ד א' ד"ה וכ"ת קאי), ולרב המאירי עירובין (מ"ו ב' ד"ה לעולם), ושו"ת הר"ן (סימן מ"ט ד"ה ואני אומר), ועיין שו"ת רדב"ז (סימן תקי"ג), ובביאור הרדב"ז על הרמב"ם הלכות ערכין (פ"א ה"ו) וכסף משנה שם ואכמ"ל.

ומינה תדון נמי לנדון דידן, ובפרט שכללים הללו לא מרן ז"ל לימדנו לומר כך תבין דברי בשלחן ערוך, אלא רבנן בתראי ז"ל הבאים אחרי מרן הולידום, וכבר ידוע כמה מחלוקות וחילוקים ודיות נשתפכו בכללים הללו, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואפילו כללים היותר מוסכמים וסוגיאן דעלמא כוותיהו אזיל כגון יש אומרים ויש אומרים הלכה כיש אומרים בתרא שהסכימו אתו רבים מהפוסקים וכדכתיבנא בחיבורי יד סופר ח"ב (סימן ה' הערה א' דף נ"ה) עש"ב ובחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ד' אות ד' דף צ"ג), מכל מקום מכלל מחלוקת לא יצא, ועיין יד מלאכי כללי השלחן ערוך (אות י"ג), ושו"ת פני יצחק ח"ג (ס"ס ד' די"ז ע"ג וע"ד), ויד סופר (שם) ורב פעלים ח"ב (חו"מ סימן ג') ואכמ"ל. והגאון רבי יוסף זאמירו ז"ל אב"ד ירושלם ת"ו בספרו שו"ת הו"ן יוסף (סימן י"ח ד"מ ע"ב) אחר שהאריך שדעת הרבה מגאוני ירושלם ת"ו דמצי המוחזק לטעון קים לי כסברת יש אומרים שכתב מרן ואין להוציא מידו סיים: "ואם קבלנו עלינו הוראות מרן ז"ל לא קבלנו עלינו גם כללים הללו [דסתם ויש אומרים הלכה כסתם, ויש אומרים ויש אומרים הלכה כיש אומרים בתרא] בדעתו" עכ"ל, והובא בפני יצחק שם, וגאון החסיד רבי אליהו מני ז"ל בספרו היקר זכרונות אליהו חו"מ (מערכת מ' כלל שכ"ח) כתב: "היכן שיש קושיא על מרן ז"ל אף על גב שכללי מרן ז"ל אינה קושיא מכל מקום היכא שיש לנו תירוץ אחר טוב יותר כן כתב בספר זכור לאברהם ח"א (דצ"ה ע"ב) עכ"ל, ודוק זהבן היטב.

ג.

ובס"ד הנני להראותך דנכונים הדברים, ואפתח בהאי כללא דיש אומרים ויש אומרים דהלכה כיש אומרים בתרא שכבר כתבתי שהסכימו אתו כמעט כל האחרונים ועיין יד מלאכי כללי השלחן ערוך (אות י"ג) ואזן אהרן (מערכת י' אות ט"ו) ושדי חמד כללי הפוסקים (סימן י"ג), וארץ החיים בכללים בראש הספר (סימן

כ"א, ושו"ת שואל ונשאל ח"ג (סימן כ"ו), ועם כל מצינו לעשרות פוסקים שכתבו שהולכים אחר כלל זה רק כשלא מצינו גלוי דעת מרן ז"ל לא בבית יוסף ולא בשאר חיבוריו, אבל כל שמצינו גילוי דעת מרן ז"ל בבית יוסף או בשאר חיבוריו בטל הכלל ואחר דעת מרן אזלינן, וכדבעינן למימר לקמן בס"ד.

והנה צא וראה לגאון ערך השלחן חושן משפט (סימן ע"ב אות מ"ב) שעל מה שכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך שם ביש אומרים ויש אומרים, פסק כיש אומרים קמא, הפך הכלל הידוע והטעם כיון שכך דעת מרן בבית יוסף ובתשובתו עש"ה, ועיין לקמיה. ^{אוצר החכמה} והנה זו לשון הגאון החסיד רבי אליהו מני ז"ל בספרו זכרונות אליהו (מערכת מ' כלל כ"ט): "מרן ז"ל שכותב יש אומרים ויש אומרים הלכה כיש אומרים בתרא, אבל אם מצינו בבית יוסף או כבדק הבית או בכסף משנה, שפסק כיש אומרים קמא, בודאי יש לפסוק כיש אומרים קמא, כיון דבהדיא גלה דעתו כן – כן כתב בתקפו של יוסף ח"ב (סימן י"ט דכ"ב ע"ב) ע"ש, והוא מסתבר, ועיין פני יצחק ח"א (סימן כ"ב דקס"ט ע"ד), ועיין שו"ת ישמח לב (חו"מ דכ"א ע"א) – עכ"ל, ואין הספרים הללו תחת ידי להביא דברי קדשן ואתה תחזה. הרי לך שרבים כתבו כן וכך גם דעת הגאון רבי אליהו מני ז"ל מסכמת עם כלל זה וחתם עלה הנפק דהוא מסתבר. וכעין זה כתב הגאון מהרמ"ז ז"ל ראב"ד ג' רבה בשו"ת ויאמר משה יו"ד (סימן כ"ה), ושם חו"מ (סימן ג') עש"ב, ובהגהותיו אמך משה שבסוף ספר הליכות יעקב (מערכת ט' אות ב' ואות ח' דס"ג סע"ב ורע"ד) ע"ש.

והגאון מהרמ"ך ז"ל בספרו הלכה למשה מהדורא קמא (מערכת י' כלל ג') כתב: "יש אומרים ויש אומרים אף על גב דקיימא לן כיש אומרים בתרא מכל מקום אם יש הכרח מדעתו בבית יוסף כיש אומרים קמא הכי נקטינן עיין הוראת ועד בית הדין תונס יע"א הוזכרה בספר הליכות יעקב (מערכת ט' אות ג') עכ"ל, ועיין שם (מערכת י' דט"ז סע"א), וכן הוא בספרו ברית כהונה חו"מ (מערכת ט' אות א'), ובספרו שואל ונשאל ח"ב (חו"מ סימן ל"ב) ע"ש. [ושם בסוף ההגהה יש טעות וצריך לומר י"א קמא ע"ש]. והגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל אב"ד פעה"ק ירשלים ת"ו בספרו שו"ת שארית יוסף ח"ג (חו"מ סימן ב' דף קצ"ח) כתב: "ואף על גב דאנן קיימא לן כיש אומרים בתרא והכי אזלא סוגיית דעלמא עם כל זה בנדרון דידן דמרן ז"ל בספר תשובותיו סובר כיש אומרים קמא בודאי שגם הכא בשלחן ערוך נאמר שדעתו לפסוק כיש אומרים קמא, דכל כי האי גוונא דאיכא גלוי בדעת מרן ז"ל ליחא להך כללא דהלכה כיש אומרים בתרא" ע"ש.

ולגאון המובהק מהרח"ך ז"ל בשו"ת שמחת כהן ח"א חו"מ (סימן ה' דצ"ד סע"א) ראיתי שכתב: "כתבתי במקום אחר דהא דנקיטי דדעת מרן ז"ל כיש אומרים בתרא היינו היכא דמרן ז"ל לא גילה דעתו במקום אחר בסתם, אבל היכא דגילה מרן ז"ל דעתו בסתם תו לא סמכינן אכללא דהלכה כיש אומרים בתרא, דכיון דמרן ז"ל גילה דעתו בפירוש במקום אחר שוב אינו מקפיד לכתוב הדעה המוסכמת להלכה כיש אומרים בתרא", ומצאתי לו בשו"ת שמחת כהן ח"ג (אה"ע סימן ב' דף רכ"ז) שהביא ^{הנה"ח} כן משם הגאון מהרא"ך ז"ל בספרו שלחנו של אברהם חו"מ (סימן קע"ה), והגאון המפ"ה ז"ל בספרו צדק ומשפט חו"מ (בתשובה שבראש הספר, ולסימן קע"ה), והגאון מהרש"א ז"ל בספרו משחא דרבותא ח"ב (סימן קס"ט) ע"ש, וכן ^{הנה"ח} הוא עוד שם בשו"ת שמחת כהן ח"ג (אה"ע סימן ה' דף ש"ג) ע"ש, ובשו"ת שמחת כהן ח"ד (חו"מ סימן ט' דף קס"ז), ובשו"ת שמחת כהן ח"ו (חו"מ סימן א' דק"ב ע"א), ובשו"ת שמחת כהן ח"ז (חו"מ סימן א' דף שני"ו ואילך) עש"ב, ועוד שם (סימן כ"ח דף ת"מ) ע"ש.

עוד ראיתי לגאון מהרח"ך ז"ל בספרו זכרי כהונה (מערכת נ' כלל ו') שכתב: "ועיין מה שכתבתי בכללינו משם רבני תונס דלא נאמרו הני כללי דיש אומרים ויש אומרים הלכה כיש אומרים בתרא כי אם היכן דלא נזכר דעת מרן להדיא אבל כשמצינו גלוי בדעת מרן ודאי דאזלינן כדעתו [ולא ככללים]", וכן הוא שם בזכרי כהונה (מערכת ש' כלל ל' דף רפ"ד) ע"ש. ובס"ד מצאתי את מקום כלליו והם בספרו שו"ת שמחת כהן ח"ו (בסוף הספר דק"מ ע"ב אות כ"ז) וכך כתב שם: "הא דקיימא לן יש אומרים ויש אומרים הלכה כיש אומרים בתרא היינו כאשר לא מצאנו הכרעת מרן להדיא אבל אם מרן ז"ל מכריע בבית יוסף כאיזה מאן דאמר אף דבשלחן ערוך כתב אותה סברא כיש אומרים קמא עבדינן הכי כן כתב הרב הליכות יעקב (מערכת ט' כלל י') ע"ש, ונ"ל הטעם דלא נאמרו כל הני כללי רק כאשר לא נמצא דעת מרן ז"ל מבוררת אבל אם מרן ז"ל כבר גילה דעתו תו לא חייש לדקדק בלשונו כיש אומרים ויש אומרים, ומזה הטעם יש לומר גם בסתם ויש אומרים דאם מצינו דעת מרן מבוארת כיש אומרים לא עבדינן כסתם" ועע"ש, ועיין עוד שם (כלל כ' וכלל כ"ד) ודוק.

ד.

ובמו כן גבי האי כללא דכל שכותב מרן ז"ל בשלחן ערוך סתם ויש אומרים

נקטינן כסברת הסתם כידוע ועיינן בזה בארוכה בספר יד מלאכי כללי השלחן ערוך (אות י"ז), ולגאון רבי צדוק הכהן ז"ל בספרו לבושי צדקה (סימן כ"ה סעיף ה') עש"ב, ובשדי חמד (כללי הפוסקים סימן י"ג אות ח' ואות ט' ואות י'), וארץ חיים (כלל כ' בכללים שבראש הספר), ושו"ת תעלומות לב ח"ג (קונטרס כללי מרן דקי"א ע"ג), ושו"ת מעשה איש יו"ד (סימן י' די"ז ע"ג) ובחיבורי ברית יעקב (סימן מ'), ונתבאר במקומו בס"ד ואכמ"ל, מכל מקום גם ביחס לכלל זה רבים מרבותינו ז"ל לימדונו דהיינו דוקא כשבאו דברי מרן ז"ל בסתם ואין גלוי מה דעתו דעת עליון בדבר, אזי נקטינן כמו שכתב בסתם, אבל כל שמצינו בבית יוסף ובשאר חיבורי מרן ז"ל גלוי שדעתו כיש אומרים אזי נעקר הכלל הזה שהלכה כסתם ועושים כיש אומרים.

והנה מלבד שיש ללמוד זאת ממה שכתבנו לעיל ביחס לכלל של יש אומרים ויש אומרים דקיימא לן כיש אומרים בתרא אבל כשמרן ז"ל גילה דעתו בבית יוסף או בשאר חיבוריו נעקר הכלל שהלכה כיש אומרים בתרא ועושים כיש אומרים קמא וכמשנ"ת באורכה מפי סופרים וספרים, ומינה נמי לסתם ויש אומרים דמאי שנא וזיל בתר טעמא והוא הדין לכאן וזה ברור. עוד הריני הביא לך בס"ד מן המפורש בפוסקים על ענין זה להדיא חדא עיין לרבינו החבי"ב ז"ל בשירי כנסת הגדולה או"ח (סימן קפ"ח הגב"י אות י"ז) שכתב: "הא דאמרינן דפוסק שמביא סברה ראשונה בסתם והשניה ביש אומרים דעתו לפסוק כסתם היינו דוקא כשאין הוכחה בדבריו שתופס כסברה השניה אבל כל שיש הוכחה בדבריו שתופס כסברה השניה הרי כאן הכרעה שדעתו לפסוק כסברה השניה והובא ביד מלאכי (כללי שאר הפוסקים אות י"ז) ע"ש. והגאון המובהק משאלוניקי רבי בנבנשיתי גאטניו ז"ל בספרו תרומת כסף (סימן י"א ד"י ע"א נדפס בסוף ספר מחושקים כסף) כתב: "מרן בשלחן ערוך יו"ד (סימן ס"ט ס"א) הביא סברת המתירים בסתם ולבסוף כתב ויש אוסרים וכבר ידוע דסתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם ודעתו ז"ל להתיר על ידי שידיחנו וימלחנו, אך אחר העיון והשקפה נראה דכי אמרינן סתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם היינו כשמרן ז"ל בבית יוסף הביא סברות החולקים ולא הכריע ובספרו הקצר השלחן ערוך סתם ואחר כך הביא סברת יש אומרים אז אמרינן הלכה כסתם, אבל הכא בספר הבית יוסף הכריע לענין הלכה לאסור אם לא במקום הפסד וכו' אם כן יש לומר דמה שכתב כאן סתם היינו לומר דיש אופן לסמוך על המתירין בשעת הדחק וכך נראה שהבין הש"ך (כאן סקי"ב) עיין שם עכת"ד, והביאו דבריו הרב המגיה ז"ל בספר יד דוד די בוטון ז"ל יו"ד (סימן ס"ט

הגב"י אות י"ג ד"נ סע"ד), ובשו"ת כפי אהרן ח"ב (יו"ד סימן א'), ובשדי חמד כללי הפוסקים (סימן י"ג אות ט'), הרי שכבר הוא ז"ל הביא לנו שרבינו השו"ך ז"ל עם שסבירא ליה הכי דהאי כללא דסתם ויש אומרים הלכה כסתם וכמבואר ^{לנו בשו"ך יו"ד (סימן פ"ד סק"ב וסימן צ"ד סק"ח וסימן ק"ה סק"ט, וסימן קע"ז סק"ח) ועוד, מכל מקום סובר דאינו אלא כשאין גלוי מהי דעת מרן ז"ל אבל כל שמצינו גלוי דעת מרן ז"ל בבית יוסף או שאר חיבוריו שדעתו כיש אומרים עבדינן הכי וכפי מה שגילה מרן דעתו ונעקר דהלכה כסתם, והגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בספרו שו"ת שארית יוסף ח"ג (אה"ע סימן א' דף קט"ו ודף קט"ז) כתב: "קיימא לן סתם ויש אומרים הלכה כסתם מכל מקום היכא דאיכא הוכחה בדברי מרן ז"ל דסבירא ליה כיש אומרים הכי נקטינן", והגאון הרב שמ"ח גאגין ז"ל בתשובתו הנדפסת בשו"ת פני יצחק ח"א (חור"מ סימן כ"ב ד"ה אלא דקס"ט ע"ד) כתב להדיא דעל מה שגילה מרן דעתו בבית יוסף סמכין טפי מהאי כללא דסתם ויש אומרים ע"ש, ואף הגאון המחבר עצמו רבי יצחק אבולעפיה ז"ל כך סובר, שמצאתי לו בשו"ת פני יצחק ח"ב (אה"ע סימן ז' ד"ה באופן דמ"א סע"א) שכתב דאף דמרן סתם בשלחן ערוך דלא כהרמב"ם מכל מקום הואיל ובתשובותיו חייש לדברי הרמב"ם להחמיר אף אנן בדידן יש לנו לחוש, והביא שכן כתב בספר יד אהרן אה"ע (סימן י"ז) ותמה על מי שרצה לפסוק כסתם מרן ע"ש, והגאון מהרמ"ז ז"ל בשו"ת ויאמר משה או"ח (סימן ה' ד"ב רע"ד) כתב: "וסבירא ליה לערוך השלחן דאין גלוי ואינו מוכרח אם מרן סבירא ליה כסתם או כיש אומרים, אכן אחר דראינו דדעתו בבית יוסף לפסוק כיש אומרים ודאי דכך דעתו נמי בשלחן ערוך כיש אומרים", וכן כתב להדיא הגאון מהר"ח ז"ל בספרו שו"ת שמחת כהן ח"ו (כסוף הספר דק"מ ע"ב אות כ"ז): "סתם ויש אומרים אם מצינו דעת מרן מבוארת כיש אומרים לא עבדינן כסתם", ולעיל הבאתי דבריו בארוכה, ועד כתב כן להדיא גם בספרו זכרי כהונה (מערכת נ' אות ו') ע"ש, [ועיין בזכרי כהונה (מערכת ז' אות א') וצל"ע]. והגאון רבי אליהו חזן ז"ל בספרו שו"ת תעלומות לב ח"ג (קונטרס הכללים דק"א רע"ג) כתב: "דרכו של מרן ז"ל לכתוב הסברה העיקרית בסתם ועליה אנו סומכין זולת אם אנו רואים מדבריו שבבית יוסף שדעתו מבוארת כסברת היש אומרים שהביא בשלחן ערוך, או שהסברה ההיא היא סברת שני עמודי ההוראה או סברת רוב הפוסקים וכו' נקטינן כאותה סברה אף שכתבה כיש אומרים, והכי דייקי דברי הרב בני יעקב (דרי"ד ע"ג) ע"ש"ב, ועוד עיין לו בדבריו שם (דק"ח ע"ב אות א') ע"ש.}

ומה שכתב בתעלומות לב שם דסתם ויש אומרים קיימא לן כסתם דוקא כשסברת **יש** אומרים אינה סברת רוב הפוסקים אבל כל שסברת **יש** אומרים היא דעת רוב הפוסקים נעקר הכלל דהלכה כסתם ופוסקים להלכה כיש אומרים, הנה מצאתי לו חבירים רבים שכתבו כן עיין יד מלאכי כללי השלחן ערוך (סוף אות י"ז), וכן כתב בשדי חמד כללי הפוסקים (סימן י"ג אות י') משם הגאון נחמד למראה ח"א (דק"פ ע"ב) ומר גיסו הגאון פתח הדביר ח"א (דקל"א ע"א) ע"ש, ואני מוסיף שכן מצאתי שכתבו הגאון אור היר"ח ז"ל בספר חקרי לב חר"מ (ח"א סימן כ"ט ד"ה והנה דף ל"ג), והגאון החר"ף ז"ל בשו"ת שערי רחמים ח"א (סימן ה' ד"ו ע"ד) ע"ש. [ומן האמור לכאורה צע"ג מה שכתב בשלחן גבוה יו"ד (סימן ס"ג אות ח') והובא בכף החיים שם (אות י"ט), וכן מה שכתב בשלחנו של אברהם (יו"ד שם), וזבחי צדק (שם אות ח') והובאו בכף החיים שם (אות כ"ג) ושו"ת שמחת כהן ח"ו יו"ד (סימן כ"א דל"ח ע"א), שכלהו פסקו כסתם ע"ש, ותמוה שהרי כיש מתירין דהביא מרן ז"ל שם סוברים רוב הפוסקים וככתוב בערך השלחן (שם אות ד'), ושו"ת שמחת כהן (שם), ואולי מפני שכסברת הסתם סוברים הרי"ף והרמב"ם וצע"ע, עיין שם ותבין כי קצרתי ועוד יתבאר בעזר האל וישועתו].

ועוד אני מוסיף ואומר דהמעין היטב בדברי רבינו הגדול רבי חזקיה די סילוה ז"ל בפרי חדש יו"ד (סימן ס"ט אות י"ד) לבכו יבין שאף הוא ז"ל מכת זו דכל שמרן ז"ל גילה דעתו בבית יוסף שדעתו כיש אומרים בתר גלוי דעתו אזלינן ולא בתר מה שסתם בשלחן ערוך עש"ה, וגם ברור אצלי דאילו הגאון כפי אהרן דלעיל היה רואה כל מה שהבאנו לא היה מפקפק בדברי הגאון תרומת כסף ע"ש, ודעת לנכון נקל שכל אותם עשרות פוסקים ז"ל שהבאתי בס"ד כאן שכתבו דבכהאי גוונא העיקר כדברי מרן ז"ל בבית יוסף, יורו להדיא לפסוק התם בסימן ס"ט כדברי מרן בבית יוסף, וזה כמו שפסקו שארי הגאון מהרע"א סומך ז"ל בזבחי צדק (שם אות כ"ח) ומו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות ט"ל ואות מ"ה), ונתבארו הדברים בקונטרס תשובותי בענין בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה בס"ד.

ה.

והשתא דאתינן להכי דחזינן מפום רברבן תקיפי ואמתני דלמדונו דכך דרך מרן ז"ל שכל שגילה דעתו בבית יוסף תו אינו מדקדק בשלחן ערוך לכתוב כסדר סתם ויש אומרים, או יש אומרים ויש אומרים, ניצול מרן ז"ל מלומר דהדר בו

בשלחן ערוך, ומה שכתב הגאון רבי יהודה עייאש ז"ל בבית יהודה שם, ומה שכתב הגאון חיד"א ז"ל בשו"ר ברכה או"ח (סימן שכ"ב) ובספרו במחזיק ברכה או"ח (סימן רס"ח) ומחזיק ברכה יו"ד (סימן ס"ט) שמרן חזר בו, להאמור אין כאן חזרה ודבריו בשלחן ערוך מתפרשים עם ועל פי דבריו שבבית יוסף. ומצאתי בס"ד לגאון רבי יצחק טייב ז"ל בספרו היקר ערך השלחן או"ח (סימן קפ"ד אות א' ובתיקונים שם) שהביא דברי הגאון חיד"א ז"ל בשו"ר ברכה או"ח (סימן קפ"ד) שגם שם הלך הגאון חיד"א ז"ל כדרכו המבוארת לעיל, אבל הוא חלק עליו וכתב: "ולא נהירא", והביא ראיות לדבריו מדברי מרן בשלחן ערוך (סימן ע"ט ס"ב) שכתב שם קרינן ביה שפיר והיה וכו' לרא"ש, אבל להרשב"א וכו', ולפי הכללים המסורים בידנו הוי כיש אומרים ויש אומרים ככתוב בשו"ר ברכה (שם), ועיין שרי חמד כללי הפוסקים (סימן י"ג אות ג'), ולפי זה הלכה כרשב"א, אבל לא היא שהרי בבית יוסף פסק כרא"ש, [וכפי שכך מנהג מרן ז"ל לפסוק כרא"ש נגד הרשב"א עיין בבית יוסף יו"ד (סימן נ"ה) ובחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג סוף אות ו' דקל"ג ע"א) ושם נסמן, ועיין ביאור הלכה שם], וכיוצא בזה בשלחן ערוך (סימן קנ"ט סט"ז) שכתב מרן ז"ל: "ארבעים סאה מים שאובין לרמב"ם וכו' ולראב"ד וכו', ולפי הכללים יוצא דהלכה כראב"ד שהרי זה כיש אומרים ויש אומרים דקיימא לן כיש בתרא, אבל באמת ודאי שאין דעת מרן ז"ל לפסוק כראב"ד נגד הרמב"ם וכל שכן בנטילת ידים דרבנן דנקטינן לקולא בפלוגתא דרבנותא עכת"ד, וכיוצא בזה ממש תמצא בשלחן ערוך או"ח (סימן י"ח ס"א) בענין כסות יום כלילה שכתב מרן להרמב"ם וכו' ולרא"ש וכו', ומבואר בבית יוסף שם דפסק כרמב"ם וכמו שכתבו מו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות ט'), והגאון מהרא"ך ז"ל בשו"ת אהב משפט או"ח (ס"ס י"ג דכ"ה ע"ב) ע"ש, ובעל כרחין כמשנ"ת דאחר שגילה מרן ז"ל דעתו בבית יוסף תו אינו מדקדק בהא, וסמי כללים מקמיה גילוי דעתו של מרן ז"ל וכדכתיבנא להדיא משם גדולים ושלמים גאוני בתראי ז"ל וכנ"ל בס"ד. [ודע דראיית הגאון ערך השלחן מדברי מרן בשלחן ערוך (סימן קנ"ט) הנ"ל, לא הבנתי עיין שם היטב ותבין ודוק].

ג מה שהבאתי דברי הגאון חיד"א ז"ל ביוסף אומץ (סימן מ"א) שכתב שמרן ז"ל בשלחן ערוך (ס"ס ל"ו) הדר ביה ממה שכתב בבית יוסף להכשיר בלא תגין רק בשעת הדחק, עם שאיני כדאי כלל לא זכיתי להבין, דהמעייין בטור שם יראה שהביא דברי הרמב"ם בהלכות תפילין (פ"ה ה"ב): "אם לא עשה תגין או שהוסיף בהן או גרע מהן לא פסל", ומרן בבית יוסף (ד"ה וא"א) כתב: "ורבינו הטור ביורה

דעה כתב על דברי הרא"ש דבחסרון תגי שעטנז גץ פסול, וכן יש לדקדק מדברי בעל התרומה, וגם בהגהות ובאגור כתבו שרבינו תם כתב דאם לא זיין שעטנז גץ פסולין, מיהו לפי מה שכתבתי בסמוך בשם הרא"ם לא מפסלי בחסרון תגין כל שלא ראשי האותיות עגול וכו', וכן נראה מדברי הרמב"ם דלא מפסלי בחסרון תגין, והכי נקטינן היכא דאין נמצא מי שיודע לעשות תגין עכ"ל, ובשלחן ערוך שם כתב מרן ז"ל: "אם לא תייג אפילו שעטנז גץ לא פסל", ואם כן איני יודע הכרע גמור לזה דמרן ז"ל חזר בו, ואי משום שלא הדגיש בשלחן ערוך דהני מילי כשאין מי שיודע לתייג ורק כתב בסתם שאם לא תייג לא פסל, אינו מוכרח שיש כאן חזרה, דיש לומר דמרן ז"ל קיצר שם וסמך על מה שביאר וגילה דעתו בבית יוסף, וילמד המפורש (בבית יוסף) על הסתום (בשלחן ערוך) וכידוע, וכאשר כתב במפורש בנדרון דומה הגאון רבי יהודה עייאש ז"ל בספרו מטה יהודה או"ח (סימן תרמ"ח ס"ז דש"ז ע"ב), ועיין בחבורי יחי יוסף (סימן א' דט"ו ע"ב ד"ה ואלו) וצרף לכאן, ואכן כבר כתב הגאון אבי התעודה רבינו החבי"ב ז"ל בעל כנסת הגדולה בספרו שו"ת בעי חיי (יו"ד סימן ק"מ דפ"ו ע"ד): "לפעמים דרך מרן ז"ל בשלחן ערוך לקצר ולהביא רק עיקר הדין בלבד" ע"ש, ובפרט לפי מה שהארכתי בס"ד למאד מאד מדברי כל רבותינו גדולי הדורות ע"ה שלא היתה כוונת מרן ז"ל להורות מתוך חיבורו השלחן ערוך בלא לראות ולעיין מקודם בחיבורו בית יוסף, וכדכתיבנא בתשובתי הנדפסת בספר הזכרון לגאון הגדול בעל מנחת יצחק רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל, וחזרה וצולמה בחיבורי יחי יוסף (סימן א') עיין שם בארוכה, ואף הגאון חיד"א ז"ל הכי סבר וכדכתב להדיא בספרו שם הגדולים (חלק הספרים מערכת ש' אות ל"ה): "שלחן ערוך יסדו מרן הקדוש להורות מתוכו אחר שעמד בשורש הדין בבית יוסף", ובספרו ברכי יוסף או"ח (סימן קפ"ח אות י"ב סד"ה ומעתה) כתב: "מרן ז"ל כוונתו היתה לערוך שלחן לאשר ידע שרשי הדין בבית יוסף", ובברכי יוסף יו"ד (סימן רע"ו אות ב') האריך בזה ע"ש, ואם כן כודאי יש לומר שמרן ז"ל סמך על המעיין שיראה הכרעתו ודעתו בבית יוסף ועל פיה יפרש דבריו וכוונתו בשלחן ערוך, ונמצא שאין כאן חזרה.

ומצאתי עכשיו לגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"ג (חור"מ סימן י' דמ"ב סע"ד) שכה כתב: "בכל דוכתא דחזינן ליה למרן ז"ל דפליג על איזה פוסק ודוחה דבריו, וכמו כן כשמרן ז"ל בבית יוסף כותב חלוק דין מדעת עצמו בלשון ונראה לי, כולו הלכה פסוקה ממרן בבית יוסף שכן דעתו מסכמת בלא ספק ואפילו אם השמיטם בשלחן ערוך לית בה לדידן, שקבלנו הוראות מרן בבית

יוסף נמי, ואפילו היכא שהשלחן ערוך סותר למה שכתב בבית יוסף קיימא לן דהבית יוסף עיקר, כל שכן אם אינו סותר רק דבבית יוסף כתבו ובשלחן ערוך השמיטו ודאי דנקטינן כמו שכתב בבית יוסף, דודאי מה שהשמיטו בשלחן ערוך לאו משום דחזר בו מה שכתב דעתו בבית יוסף אלא היינו טעמא משום דדרכו של מרן ז"ל לרוב הענוה שלא להעלות על שלחנו הטהור חילוקי דינים מדעת עצמו כלל רק מעלה על שלחנו דינא דתלמודא והגאונים ועמודי ההוראה ושאר הראשונים, וכו', ומה שכותב מרן בבית יוסף בלשון ונ"ל או דפליג בהדיא על איזה פוסק ודחה דבריו בהא כולי עלמא מודו דלאו חזרה איכא אפילו דהשמיטם בשלחן ערוך מאחר שכבר גילה לנו בבית יוסף שכך דעתו הכי נקטינן עכת"ד עש"ב, ועיין גם בספרו לב נשבר (סימן ה' דכ"ב סע"ב). ומינה נמי תלמד לנדרון דידן שבבית יוסף כתב מרן ז"ל הכרעת דעתו הרמה דנקטינן שאם לא תייג לא פסל אם אין נמצא מי שיודע לעשות תגין, וכיון שזו הכרעתו שלו שלא נזכרה בפוסקים שהביא שם, לכך לפי מדתו ורוב הענוה דיליה, מרן ז"ל בשלחנו הטהור לא הזכיר דעתו, ורק העתיק דברי הרמב"ם, אבל לעולם אכן דעת מרן ז"ל דאם לא תייג לא פסל רק כשאין נמצא מי שיודע לעשות תגין ואין כאן חזרה כלל ודוק היטב. [איברא דברי הגאון פני יצחק בזה צריכים אצלי עיון ובדיקה אם אכן כן דרך מרן ז"ל שאינו מביא בשלחן ערוך הכרעות דעתו שהכריע בבית יוסף, ויתבאר בעזה"י בל"נ].

ועוד אני רואה שיש לנו לדון ולומר כן, שכאן מרן ז"ל העתיק כלשון הרמב"ם שאם לא תייג לא פסל, ויש לנו לפרש דבריו כשם שהעמידם בבית יוסף כידוע, וזו לשון הגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"ב (סימן א' ד"ו ע"ב): "כבר כתבו הפוסקים בדעת מרן ז"ל דדרכו בשלחנו הטהור לתפוס כלשון הרמב"ם דברים ככתבם וכלשונם ומה שיתפרשו דברי הרמב"ם ז"ל הכי נמי יתפרשו דבריו ממש וכמו שכתב הרב יד מלאכי (כללי השלחן ערוך) בשם הרב הלכה למשה וכן כתבו שאר הפוסקים, וגם ראיתי לרבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו לב חיים [ח"א סימן צ"ט דקל"ח ע"א] ובספרו חוקות החיים [סימן ס"ב דצ"ד ע"ד] שכתב דדרך מרן בשלחן ערוך לסמוך על דעת עצמו במה שכתב בבית יוסף ובכסף משנה בדברי הרמב"ם עם שבשלחן ערוך העתיק דברי הרמב"ם כלשונם עם כל זה הוא מסתמך ואזיל על מה שהוא עצמו כתב בדעת הרמב"ם, וכן כתב גדול דורנו הרב הגאון רבי אברהם אשכנזי ז"ל בתשובתו בספר בני בנימין וקרב איש ח"ב (חור"מ סימן ל"א ד"ה ונבא דע"ה ע"ב) דהכי אורחיה דמרן ז"ל לסמוך בשלחן

ערוך על מה שכתב הוא עצמו בבית יוסף על דברי הרמב"ם ע"ש, ואם כן הכא נמי אף שסתם בשלחן ערוך כדברי הרמב"ם ממש ולא הזכיר מה שכתב הוא עצמו בבית יוסף לדעת הרמב"ם, מה בכך כיון שזה דרכו דרך הקדש להעתיק בשלחן ערוך דברי הרמב"ם ומה שיפורש בדברי הרמב"ם הכי נמי יפורש בדבריו ז"ל, וכל שכן הכא שהוא עצמו בבית יוסף אוקים לדברי הרמב"ם הכי עכת"ד, וכן כתב עוד בשו"ת פני יצחק ח"ג (סימן ב' די"ב רע"ג, וסימן י"ג דס"ג סע"ב, ושם דס"ה ע"א ד"ה עוד), וכן כתב גם הגאון מהר"ח ז"ל בשו"ת שמחת כהן ח"ד (אה"ע ר"ס ט"ו דף קכ"ו) ע"ש, ואף אני עני הארכתי בס"ד בזה מפי ספרים וסופרים בחיבורי ברית יעקב (ס"ס י"ג הערה י') שצריך לפרש דברי מרן בשלחן ערוך רק על פי מה שכתב בבית יוסף עש"ב, ועיין שו"ת דבר משה ח"ג (סימן י"ג די"ב סע"א), ומינה יש לדון אף כאן שאף שמרן ז"ל העתיק כדברי הרמב"ם מכל מקום יש לנקוט בדעתו כמו שהוא הכריע בבית יוסף, ונמצא לפי זה שאין כאן חזרה ודעת מרן ז"ל אף בשלחן ערוך דאם לא תייג לא פסל היינו כשאין מי שיודע לתייג וכפסקו בבית יוסף ודוק.

אח"כ 1234567

ו.

ועכשיו ידיד נפשי נר"ו כשנבוא לחשבון נמצא שמכל אותם שבעה מקומות שהבאתי בס"ד שכתב הגאון חיד"א ז"ל שמרן ז"ל בשלחן ערוך חזר בו ממה שכתב בבית יוסף נשארו לנו רק שלשה מקומות, וגם שם לא ברירא ליה לגאון חיד"א ז"ל דמרן הדבר ביה, וגם אין האחרונים מסכימים עם הגאון חיד"א וכגון בנדונו בשיורי ברכה או"ח (סימן ס"א) וכנ"ל משם האליה רבה והמאמר מרדכי, וכן ההיא דברכי יוסף יו"ד (סימן רע"ו), ובמחזיק ברכה (סימן מ"ז) כמו שיראה הרואה בדברי האחרונים על השלחן ערוך (שם ושם), ובדברי האחרונים הנזכרים שם בדברי הגאון חיד"א עצמו ודוק.

והנה הגאון אור היר"ח ז"ל בספר חקרי לב או"ח (סימן נ"ד דצ"ו ע"ב) עמד בסתירת דברי מרן בבית יוסף לשלחן ערוך וכתב: "כלל גדול שמענו שעיקר חיבור של מרן ז"ל על בית יוסף יש לסמוך ולא על ספרו הקצר שלחן ערוך" ע"ש, וראיתי עכשיו לגאון חיד"א ז"ל בספרו שו"ת יוסף אומץ (ס"ס ס"ט) שכתב: "ומה שכתב הרב חקרי לב נר"ו [שכשיש סתירה בין הבית יוסף והשלחן ערוך] שהכלל הוא דאחר הבית יוסף אזלינן, אינו ענין לזה דהכלל הוא היכא דפסק בבית יוסף ופסק

בשלחן ערוך, אבל כגון הכא שבבית יוסף אין חולק ואני רואה שבשלחן ערוך סתם להפך אין זה בכלל, ואיעקרא דדינא פירכא יש לפקפק בכלל הזה דכמה מילי מתוקנים בשלחן ערוך, וכתבנו כמה זימני דמרן ז"ל אחר כך חזר בו בהיותו מחבר השלחן ערוך, וכן כתב הגאון הרב שבות יעקב כמו שכתבתי במקום אחר, וכל שכן לפי מה שכתב הכנסת הגדולה שספר שלחן ערוך חיברו מרן אחר בדק הבית וידוע כי בבדק הבית תקן כמה ענינים והוא מהדורה בתרא וידוע שנאבדו כמה קונטרסים מבדק הבית כמו שכתב בנו של מרן ז"ל ואם כן אם בשלחן ערוך הוא היפך הבית יוסף על הרוב שהשלחן ערוך עיקר וכך היה כתוב בבדק הבית והוא מהדורה בתרא ועיקרית" עכת"ד, ועיין עוד בברכי יוסף או"ח (סימן קפ"ח סוף אות י"ב) ושם יו"ד (סימן רמ"ט אות ג' סד"ה וכזאת) ע"ש. הרי לנו מקום נוסף בדברי הגאון חיד"א ז"ל שכתב שכל שבשלחן ערוך לא כתוב כבבית יוסף עושים כשלחן ערוך ודלא כגאון חקרי לב ז"ל שכתב דהעיקר בבית יוסף, אבל תינח דנודה לזה כשדוקא כשיש סתירה מפורשת בין הבית יוסף לשלחן ערוך, כגון שבבית יוסף התיר ובשלחן ערוך אסר, בבית יוסף פסל ובשלחן ערוך הכשיר וכיוצא בזה, אבל אם בבית יוסף הביא מחלוקת ראשונים והכריע כאחד מהם וקאמר דכוותיה נקטינן, ובשלחן ערוך הביאו ביש אומרים קמא אין זה מוכיח ומחייב לומר דמרן ז"ל חזר בו בשלחנו הטהור, אלא יש לומר כמו שלימדונו עשרות גאוני בתראי ז"ל דהעיקר כהכרעת מרן בבית יוסף, ובאו דברי מרן ז"ל המפורשים ועקרו הכלל ממקומו וכמשנ"ת בארוכה בס"ד.

וצריך אתה לדעת שאף על גב שהגאון חיד"א ז"ל גקט דכל שיש סתירה בדברי מרן ז"ל בין מה שכתב בבית יוסף לבין מה שכתב בשלחן ערוך נקטינן כשלחן ערוך, גם זה אינו פשוט ומכלל מחלוקת לא יצא, כי גם לגאון חקרי לב ז"ל שכתב דהעיקר כדברי מרן ז"ל בבית יוסף יש חברים רבים האומרים כן ושהסכימו שכל מקום שמרן ז"ל סותר משנתו מחיבור הבית יוסף לחיבור השלחן ערוך בתר דבריו שבבית יוסף אזלינן, ולדוגמא אציין שכן כתב פעמים רבות הגאון המובהק בהוראה רבי יצחק אבולעפיה ז"ל עיין לו בשו"ת פני יצחק ח"א (סימן י"ז, וסימן כ"ב דק"ע סע"ד), ושם בפני יצחק ח"ג (תו"מ סימן י" ד"ה ועם דמ"ב סע"ד) כתב: "היכן שהשלחן ערוך סותר למה שכתוב בבית יוסף קיימא לן בבית יוסף עיקר", וכן כתב עוד בשו"ת פני יצחק ח"ג (אה"ע סימן י' דנ"ז סע"ד), ועוד לו בספרו לב נשבר (סימן ה' דכ"א ע"ד), ועיין בזה לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בשו"ת חוקות החיים (סימן נ"א), ובספרו כל החיים (דכ"א ע"ב וע"ב), ולג"ר אליהו חזן ז"ל

בשׁו״ת תעלומות לב ח״ג (בקונטרס הכללים דק״ח ע״ג אות ג' וסוף אות ה'), ולדודי זקני מוה״ר ריש גלותא דכבל הגאון רבי יוסף חיים ז״ל בשׁו״ת רב פעלים ח״ב (או״ח סימן מ״ג), ועוד, ונתבאר במקומו בפרוטרוט בס״ד ואכמ״ל.

גם לא ידעתי מה מצא הגאון חיד״א ז״ל בדברי השבות יעקב ואם נתכוין לומר שכתב שמרן חזר בו בשלחן ערוך הלא היה לו להביא מחותן וחתן שכבר כתבו כן הלא הם רבינו הכ״ח או״ח (סימן קס״ז), וכן כתב חתנו רבינו הט״ז או״ח (סימן שי״ח אות כ'), וסימן ש״כ) ומן התימה שלא הביאם הגאון חיד״א וצ״ע, ודוחק לומר שרצה לומר ששם בשבות יעקב כתב להדיא כשמרן העמיק בשלחן ערוך אז ולכן נטה ממה שכתב בית יוסף, דבודאי כל פעם שמרן חזר בו מהאי טעמא הוא. כמו כן מה שכתב הגאון חיד״א ז״ל שאפשר שמרן ז״ל בבדק הבית חזר בו ותיקן דבריו רק שבבדק הבית שלפנינו לא נמצא כי נאבדו הקונטרסים, יש לעיין בזה כי מלבד דקיימא לן ״המקרה לא יתמיד״ (כלשון הרב אברבנאל ז״ל יהושע כ״ג י״ד) ובדיוק אותם קונטרסים שמרן כתב שהוא חוזר בו ממה שכתב בבית יוסף הם שנאבדו, ועוד בה בכמה מקומות שיש לכאורה חזרה בשלחן ערוך ממה שכתב מרן ז״ל בבית יוסף, יש לפנינו ספר בדק הבית כההיא דיורה דעה (סימן ס״ט וסימן רע״ו) וגם שם לא נמצא שם מאומה מזה, ודוחק כפליים לומר שבדיוק אותם קונטרסים שבהם חזר בו מרן ז״ל הם הם שנאבדו, ורק נשארו לפליטה שאר הקונטרסים של אותו סימן והם שנדפסו בספר בדק הבית, ובפרט תקשי הנחה זו לאותם הרבים הסוברים דבדק הבית נתחבר אחר השלחן ערוך עיין יוסף אומץ (שם, וסימן ס״ט), ועיין בזה בשדי חמד כללי הפוסקים (סימן י״ג אות ל'), ושׁו״ת תעלומות לב ח״ג (דק״ח ע״ב אות א'), ושׁו״ת שואל ומשיב מאוזן (או״ח סימן מ״ו) וצ״ע.

ובסיום דברינו בענינים הללו אקבע עוד הערה קצרה השייכת לנדרון דידן ביישוב דברי מרן ז״ל בשלחנו הטהור, ולפי שעה לא ראיתי מי שעמד בזה, והוא דעיין במסכת עירובין (י״ד א'): ״אמר רבה בר רב הונא קורה שאמרו צריכה שתהא בריאה לקבל אריח ומעמידי קורה אינן צריכים לקבל אריח, ורב חסדא אחד זה ואחד זה צריכים להיות בריאים כדי לקבל קורה ואריח״, ונחלקו רבותינו הראשונים כמי לפסוק להלכה, שרוב רבותינו והם רבינו חננאל, והרמב״ם, והסמ״ג, והרוקח, והרשב״א, והאור זרוע, והרב המאירי, והרב המגיד ז״ל פסקו כרב חסדא, אבל מהר״ם מרוטנברג ז״ל בפסקי עירובין שלו (סימן כ״ו) פסק כרבה בר רב הונא

ומטעמא דבשל סופרים הלך אחר המיקל, והובא בהגהות מיימון על הרמב"ם (שם אות ע') ובמרדכי עירובין שם (סימן תפ"ב), ובפסקי הרא"ש עירובין (פ"א סימן י"ח), וכן פסקו בספר האשכול והריא"ז ע"ש. [ומה שיש להבין אליבא דהרמב"ם ודעימיה דהא קיימא לן דבשל סופרים הלך אחר המיקל, ביארנו היטב בס"ד בחיבורי יחי יוסף (סימן ה' אות ה') ע"ש].

והנה מרן ז"ל בשלחנו הטהור או"ח (סימן שס"ג סעיף י"ח) הביא דברי הרמב"ם ודעימיה ביש אומרים קמא ודברי מהר"ם מרוטנברג ודעימיה בויש אומרים בתרא ע"ש, ולכאורה לפי כללי ההוראה המסורים בידנו יוצא שדעתו של מרן ז"ל כיש אומרים בתרא ועיין למו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות קי"א), אלא שלפי זה יש להבין ולדעת מדוע פסק מרן ז"ל כמהר"ם ולא כרמב"ם כמנהגו הטוב כל כי האי גוונא, ואף שגם הרא"ש ז"ל פסק כמהר"ם, מכל מקום מה בכך, והרי שיטת מרן ז"ל לפסוק כרמב"ם אף נגד הרא"ש כידוע, וכמו שכתב הגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן מ"ט ד"ה והא) ע"ש, וזו לשון הגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"א (יו"ד סימן ט' דל"ז רע"ג): "ומסתמא דעת מרן לפסוק כהרמב"ם וכדרכו דרך הקדש דעל פי רוב כשהרמב"ם והרא"ש פליגי פוסק מרן ז"ל כרמב"ם ז"ל", והארכתי בזה בכללים דילן, ולפי שעה ראה מה שכתבתי והבאתי בזה בס"ד בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ז אות ג' דרי"ב ע"ב) וצרף לכאן, ומה גם דכדעת הרמב"ם סוברים רוב הראשונים וכן"ל ועיין במשנה ברורה שם (שער הציון אות מ"ד), וצ"ע לכאורה.

הודפס

אך עם הדברים האמורים לעיל דהכלל הזה דיש אומרים ויש אומרים אינו כלל מוחלט וכל שסברת רוב הפוסקים כדעת ה"ש אומרים קמא אין אנו משגיחים בכלל יש אומרים ויש אומרים הלכה כויש אומרים בתרא, אלא אומרים אנו שדעת מרן ז"ל לפסוק כיש אומרים קמא, וכדכתבו רבים ושלימים שכן מצאתי בס"ד שכתבו הגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"ה (השמטות יו"ד סימן י' דקע"ב רע"ג) ע"ש, והגאון מהרח"ך ז"ל בשו"ת שמחת כהן ח"ז (חומ"מ סימן כ"ח דף ת"מ) הביא שכן כתב בערך השלחן חומ"מ (סימן ע"ב אות מ"ב), וכן כתב הגאון מהרמ"ז ז"ל בשו"ת ויאמר משה חומ"מ (ס"ס ג' דכ"ד ע"א) ושכן סבירא ליה למרן ז"ל עש"ב, והגאון מהרמ"ך ז"ל בשו"ת שואל ונשאל ח"ב (או"ח סימן כ"ט ד"ה ועוד בלא"ה) כתב: "כל היכא דרבים סבירא ליה כיש אומרים קמא לא קיימא לן כיש אומרים בתרא ונלמד דבר זה מקל וחומר ממה שכתב בשדי חמד כללי

פסוק

הפוסקים (סימן י"ג אות ט') עכ"ל, ובזה עולים יפה דברי מרן ז"ל ולעולם פסק כרמב"ם ודעימיה רוב הראשונים ז"ל ודעתו להלכה כיש אומרים קמא, ומכאן ראה לדברי האחרונים דלעיל שכתבו כן ודוק. הערה 1234567

ומה שיש עוד לשאת ולתת בכללי מרן ז"ל דלעיל הנהו ואביזריהו, הנה מבוארים כל הדברים בפרוטרוט בחיבורי על כללי רבותינו בעלי השלחן ערוך ז"ל, ועיין בדברינו בחיבורי יחי יוסף (פתיחה לקונטרס א'), ותפלתי אל השי"ת שיזכני להוציאו לאורה במהרה (עם שאר חידו"ת) למען ישוטטו רבים ותרבה הדעת ותתגלה האמת בס"ד אמן. אחר הוספה

ואחר שטיילתי אתך ידידי נ"י ארוכות וקצרות בהני מילי דכללי השלחן ערוך והראתיך בעיניך כמה וכמה חילוקים ומחלוקות גדרים ודעות נאמרו בנושא, אחזור ואחתום במה שפתחנו בס"ד ואומר לך ידידי חזור בך ממה שהצעת שמרן ז"ל חזר בו בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף, וכלך לך מדרך זו, ולא על דרך זו תהיה תפארתך, אלא יש לנו לטרוח ולהתייגע במיצוי הדין ועומק ההלכה, עד אשר יחוס עלינו רחמנא ויאיר עינינו במאור תורתו ותצא האמת לאורה, כהבטחתו לעמלים בתורתו הקדושה, ונפש עמל עמילה לו וכדרשתם ז"ל בסנהדרין (צ"ט ב'), וכדרשתם ז"ל ביבמות (ק"ז סע"א) על קרא כמים הפנים לפנים וגו' דעל דברי תורה איתמר, ועיין מתק לשונו הטהורה של רש"י ז"ל (שם ושם). ולגדון דידן לענ"ד פשיטא שאין כאן חזרה, ולא חזר בו מרן ז"ל בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף, ויעידו דברי מרן ז"ל בבית יוסף (שם ושם) ובשאר חיבוריו שדעתו כדעת כל רבותינו הפוסקים נ"ע שאיסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן, וגם יעידו על זאת שאר ההכרחים הגמורים שהבאנו בס"ד בדברינו, וכן עיקר ותו לא מידי. וכמשנ"ת בס"ד.

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכן

ברכת יעקב: סופר, יעקב חיים בן יצחק שלום <<הלכה ומנהג>> {182} {18} עמוד מס: 162 הודפס ע"י אונ